परिसिट्ठाइं

परिशिष्ट १

व्याकरण-विवेचन

अर्धमागधीतील व्याकरणाचे इ. ८ वी आणि ९ वीच्या पाठ्यपुस्तकांतून संपूर्ण विवेचन केलेले आहे. त्याचा विद्यार्थ्यांनी अभ्यास करावयाचा आहे. १० वीच्या अभ्यासक्रमात व्याकरणाच्या पुढील विषयांचा विशेष अभ्यास अपेक्षित आहे :

१. काळ - वर्तमान, भूत, भविष्य
२. कर्तरि व कर्मणि प्रयोग
३. संख्यावाचके - १ ते १००
४. प्रयोजक रूपे व त्यांचा उपयोग
५. तर-तम भावदर्शक विशेषणे

संयुक्त अभ्यासक्रमानुसार वरील विषयांपैकी १ ते ३ विषय आणि संधिनियम यांचा अभ्यास अपेक्षित आहे. वरील विषयांचे विवेचन पुढे करण्यात आले आहे.

संधिनियम

१. अर्धमागधीतील सर्व संधी वैकल्पिक आहेत. २. अर्धमागधीत व्यंजनांत शब्द व विसर्ग हे दोन्ही नसल्यामुळे फक्त स्वरसंधी होतात. ३. मूळ संस्कृत शब्दातील व्यंजनाचा अर्धमागधीत लोप झाल्यास उर्वरित स्वराचा संधी होत नाही. उदा. कवि = कइ, वियोग = विओग, सुतो = सुओ

अ) अ + अ = आ - सच्च + असच्च = सच्चासच्च
अ + अ = अ - (जर दुसऱ्या अ पुढे संयुक्त व्यंजन आले) न + अत्थि = नत्थि
अ + इ = ए - राय + इसि = राएसि (रायमधील य हा 'य' श्रुतीने आलेला आहे)
अ + इ = इ - (जर इ पुढे संयुक्त व्यंजन आले) देव + इंद = देविंद
अ + ई = ई - तियस + ईस =तियसीस
अ + उ = ओ - तस्स + उवरि - तस्सोवरि
अ + उ = उ - (जर उ पुढे संयुक्त व्यंजन आले) पुरिस + उत्तम = पुरिसुत्तम
अ + ऊ = ऊ - एग + ऊण = एगूण
अ + ए = ए - इह + एव = इहेव
अ + ओ = ओ - जल + ओह =जलोह

ब) आ + अ = आ - महा + अवयार = महावयार
आ + अ = अ - (जर अ पुढे संयुक्त व्यंजन आले) महा + अण्णव = महण्णव
आ + इ = ए - महा + इसि = महेसि
आ + इ = इ - (जर अ पुढे संयुक्त व्यंजन आले) महा + इंद =महिंद
आ + ई = ए - महा + ईस = महेस
आ + उ = उ - (जर उ पुढे संयुक्त व्यंजन आले) महा + उग्गम = महुग्गम
आ + ऊ = ऊ - महा + ऊसव = महूसव

आ + ए = ए - तहा + एव = तहेव
आ + ओ = ओ - महा + ओसहि = महोसहि

क) इ/ई + इ/ई = ई - मुणि + ईसर = मुणीसर
पुहवी + ईसर = पुहवीसर
इ/ई + इ/ई = इ - (जर इ/ई पुढे संयुक्त व्यंजन आले) मुणि + इंद = मुणिंद

ड) उ/ऊ + उ/ऊ = ऊ - साउ + उयय = साऊयय (स्वादूदक)
वहू + उवयार = वहूवयार (वधूपचार)

इ) ए + ए = ए - से + एवं = सेवं

वरील नियमांना अपवाद असणारी अनेक उदाहरणे अर्धमागधीत सापडतात. उदा. नर + ईसर = नरेसर, देव + ईस = देवेस. काही वेळा दोन शब्दात म्, य्, र् यासारखी संध्यक्षरे वापरली जातात. उदा. अंग + अंग = अंगमंग, एग + एग = एगमेग, दु + अंगुल = दुयंगुल, धि + अत्थु = धिरत्थु इ.

काळ

अर्धमागधीत सोयीसाठी धातूंचे तीन गट किंवा गण केलेले आहेत.

१) अकारांत धातू - पास - गण (दृश् - पश्य् पासून)
२) एकारांत धातू - करे - गण (कृ)
३) अन्य स्वरांत धातूंचा संकीर्ण गण - उदा. ठा (स्था), नी, हू (भू) इत्यादि.

व्यंजनांत धातू अर्धमागधीत नाहीत. **धातू सामान्यतः परस्मैपदी असतात. ते तीन पुरुष व दोन वचनात चालवले जातात.** क्रियापदांचे वर्तमानकाळ, भूतकाळ व भविष्यकाळ असे तीन काळ असतात. यापैकी वर्तमानकाळी रूपांचा सर्वात अधिक उपयोग केला जातो. वर्तमानकाळी रूपे भूत व भविष्यकाळ दर्शविण्यासाठी वापरली जातात.

वर्तमानकाळ

धातू	पुरुष	एकवचन	अनेकवचन
पास (अकारांत)	प्रथम	पासामि	पासामो
	द्वितीय	पाससि	पासह
	तृतीय	पासइ	पासंति
कर (अकारांत)	प्रथम	करेमि	करेमो
	द्वितीय	करेसि	करेह
	तृतीय	करेइ	करेंति
ठा (अकारांत)	प्रथम	ठामि	ठामो
	द्वितीय	ठासि	ठाह
	तृतीय	ठाइ	ठांति/ठायंति

भूतकाळ

अर्धमागधीत सर्व पुरुषांमध्ये (प्रथम, द्वितीय व तृतीय) एकवचनात 'इत्था' किंवा 'इत्थ' व अनेकवचनात 'इंसु' किंवा 'एंसु' हे प्रत्यय लावून भूतकाळी रूपे मिळतात.

धातू	एकवचन	अनेकवचन
पास	पासित्थ/पासित्था	पासिंसु
करे	करेत्थ/करेत्था/करित्था	करिंसु/करेंसु
ठा	ठाइत्थ/ठाइत्था	ठाइंसु

भविष्यकाळ

धातू	पुरुष	एकवचन	अनेकवचन
पास	प्रथम	पासिस्सामि/पासिस्सं	पासिस्सामो
	द्वितीय	पासिस्ससि	पासिस्सह
	तृतीय	पासिस्सइ	पासिस्संति
कर	प्रथम	करिस्सामि/करिस्सं	करिस्सामो
	द्वितीय	करिस्ससि	करिस्सह
	तृतीय	करिस्सइ	करिस्संति
ठा	प्रथम	ठाइस्सामि/ठाइस्सं	ठाइस्सामो
	द्वितीय	ठाइस्ससि	ठाइस्सह
	तृतीय	ठाइस्सइ	ठाइस्संति

दुसऱ्या एका पद्धतीने भविष्यकाळी रूपे तयार केली जातात.

धातू	पुरुष	एकवचन	अनेकवचन
पास	प्रथम	पासिहिमि/पासिहामि	पासिहिमो/पासिहामो
	द्वितीय	पासिहिसि	पासिहिह
	तृतीय	पासिहिइ	पासिहिंति

याप्रमाणे करे व ठा धातूंची रूपे करावीत.

करिहिमि - करिहिमो, ठाहिमि - ठाहिमो इ.

करे धातूला 'का' असा आदेश होऊन काहिमि-काहिमो अशी रूपेही होतात.

कर्तरि – कर्मणिप्रयोग

संस्कृतप्रमाणेच अर्धमागधीमध्ये तीन प्रकारे वाक्यरचना करता येते. कर्तरि प्रयोग, कर्मणि प्रयोग व भावे प्रयोग अशा तऱ्हेने ही रचना केली जाते. यापैकी **क्रियापद सकर्मक असेल तर कर्तरि व कर्मणि प्रयोग करता येतो** व **क्रियापद अकर्मक असेल तर कर्तरि व भावे प्रयोग करता येतो.** कर्मणि व भावे या दोन्ही प्रयोगात धातूला 'इज्ज' हा प्रत्यय लावून रुप तयार केले जाते. ही रूपे सर्व काळ व अर्थ यामध्ये चालविली जातात.

उदा.

धातू	वर्तमान	भूत	आज्ञार्थ	विध्यर्थ
पास + इज्ज (अंग)				
पास -> पासिज्ज ->	पासिज्जइ	पासिज्जित्था	पासिज्जउ	पासिज्जेज्जा
करे -> किज्ज ->	किज्जइ	किज्जित्था	किज्जउ	किज्जेज्जा
ठा -> ठाइज्ज ->	ठाइज्जइ	ठाइज्जित्था	ठाइज्जउ	ठाइज्जेज्जा

कर्मणि/भावे वाक्यरचना

प्रयोग	कर्त्याची विभक्ती	कर्माची विभक्ती	क्रियापद
कर्तरि (सकर्मक)	प्रथमा	द्वितीया	कर्त्याप्रमाणे
(उदा.)	समणो	जिणं	वंदइ
कर्मणि	तृतीया	प्रथमा	कर्माप्रमाणे ('इज्ज' लावून)
(उदा.)	समणेण	जिणो	वंदिज्जइ
कर्तरि (अकर्मक)	प्रथमा	-----	कर्त्याप्रमाणे
(उदा.)	फलं	-----	पडइ
भावे	तृतीया	-----	('इज्ज' लावून, नेहमी तृ.पु.ए.व.)
(उदा.)	फलेण	-----	पडिज्जइ

कर्तरि (कर्म अध्याहृत)	प्रथमा	-----	कर्त्याप्रमाणे
(उदा.)	आयरिओ	-----	भणइ
भावे	तृतीया	-----	('इज्ज' लावून, नेहमी तृ.पु.ए.व.)
(उदा.)	आयरिएण	-----	भणिज्जइ

सूचना – प्रयोग बदलताना मूळ क्रियापदाचा काळ किंवा अर्थ कायम ठेवावा लागतो. **अर्धमागधीत भावे प्रयोगाची योजना फारच क्वचित केली जाते.**

काही अनियमित रूपे :

कर – कीरइ, किज्जइ ; खाद – खज्जइ ; खिव – खिप्पइ ; जाण – नज्जइ ; तर – तीरइ ; ने – निज्जइ ; पा – पिज्जइ ; मुंच – मुच्चइ ; लह – लब्भइ ; हण – हम्मइ, इत्यादि.

प्रयोजक क्रियापदे

१) धातूला अभिप्रेत असणारी क्रिया करण्यास प्रवृत्त करणे या अर्थी प्रयोजक क्रियापदाचा उपयोग करतात. उदा. शिकतो (सिक्खइ) - शिकण्याची क्रिया स्वतः करतो. शिकवितो (सिक्खावेइ) म्हणजे शिकण्याची क्रिया करण्यास प्रवृत्त करतो.

२) प्रयोजक वाक्यातील कर्ता हा मूळ क्रियेच्या कर्त्यापेक्षा निराळा असून तो मूळ वाक्यातील कर्त्याला ती क्रिया करण्यास प्रवृत्त करतो. मुलगा शिकतो (बालो सिक्खइ।) आचार्य मुलाला शिकवतात. (आयरिओ बालं सिक्खावेइ।)

३) मूळ क्रियापद सकर्मक असेल तर प्रयोजक वाक्यात मूळ कर्त्याची तृतीया वापरतात. मूळ क्रियापद अकर्मक असेल किंवा गत्यर्थक धातू असेल तर मूळ कर्त्याची प्रयोजक वाक्यात द्वितीया वापरतात. या नियमाला काही अपवाद व प्रत्यपवाद आहेत.

४) प्रयोजक क्रियापदे ही सर्व काळ व अर्थ तसेच कर्मणि प्रयोगात वापरली जाऊ शकतात.

५) अर्धमागधीत प्रयोजक क्रियापदे पुढीलप्रमाणे बनतात -

अ) अकारान्त धातूंना 'आवे' प्रत्यय लावतात.

तुस - तुस्सइ (मूळ क्रि.) - तोसावेइ (प्रयो. क्रि.)   **हस** - हसइ - हसावेइ

ब) आकारान्त धातूंना 'वे' प्रत्यय लावतात.

ठा (स्था) - ठाइ - ठावेइ   जा (या) - जाइ - जावेइ

क) काही धातूंना 'ए' प्रत्यय लावून उपान्त्य स्वर ऱ्हस्व असल्यास दीर्घ करतात.

कर (कृ) - करेइ -कारेइ   पड (पत्) - पडइ - पाडेइ

ड) एकारान्त व ओकारान्त धातूंना 'यावे' प्रत्यय लावतात.

ने - (नी) - नेइ - नेयावेइ   हो - (भू) - होइ - होयावेइ

प्रयोजक वाक्यरचना :

१) मूळ वाक्य - निवो हसइ। (अकर्मक)

प्रयोजक वाक्य - सेवगो निवं हसावेइ। (कर्तरि)

प्रयोजक कर्मणि - सेवगेण निवो हसाविज्जइ। (कर्मणि)

२) मूळ वाक्य - गोवालो धेणुं आणेइ। (कर्तरि)

प्रयोजक वाक्य - सामी गोवालेण धेणुं आणावेइ। (कर्तरि)

प्रयोजक कर्मणि - सामिणा गोवालेण धेणू आणाविज्जइ। (कर्मणि)

काही अनियमित प्रयोजक क्रि. - ठा-ठावे, दक्ख (दृश्) - दरिसे, पव्वय-पव्वावे, विण्णव (वि+ज्ञा) विण्णवे

तरतम भावदर्शक विशेषणे

१) दोन व्यक्ती किंवा वस्तू यांमध्ये एकाचा प्रकर्ष दाखवायचा असेल तर विशेषणाला तर, यर, तराय, यराय, तराग, यराग हे प्रत्यय लावले जातात. ज्याच्यापेक्षा प्रकर्ष दाखवावयाचा असेल त्याची पंचमी वापरली जाते. यासाठी संस्कृतमध्ये **तर** व **ईयस्** असे दोन प्रत्यय आहेत. उदा. 'गोविंदाओ हरी कुसलयरो' (गोविंदापेक्षा हरी हुशार आहे.)

२) दोहोंपेक्षा अधिक व्यक्ती किंवा वस्तूंमध्ये एकाचा प्रकर्ष किंवा आधिक्य दाखवावयाचे असल्यास विशेषणाला तम किंवा यम असा प्रत्यय लावला जातो. ज्यांच्यामध्ये आधिक्य दाखवावयाचे असेल, तद्वाचक शब्दाची षष्ठी किंवा

सप्तमी वापरतात. यासाठी संस्कृतमध्ये तम किंवा इष्ठ हे प्रत्यय आहेत. **उदा.** सव्वेसिं पव्वयाणं/सव्वेसु पव्वएसु हिमालओ तुंगयमो। (सर्व पर्वतांमध्ये हिमालय उंच आहे).

३) संस्कृतमधील ईयस्-इष्ठ प्रत्ययांत विशेषणात वर्णविकार होऊन काही शब्द अर्धमागधीत प्रचलित झाले आहेत.

उदा. – श्रेयस् – सेयं, कनीयस् – कणीयस श्रेष्ठ – सेट्ठ, ज्येष्ठ – जेट्ठ

४) काही वेळा तुलना नसतानाही केवळ आधिक्य दाखविण्यासाठी या विशेषणांचा उपयोग केला जातो.

उदा. – गंगाए जलं निम्मलयरं वट्टइ। भरहो रामस्स कणीयसो भाया।
रामो भरहस्स जेट्ठो भाया।

संख्यावाचके

१) एक हे एग किंवा एक्क या स्वरूपात अर्धमागधीत येते. ते फक्त एकवचनात चालते. क्वचित अनेकवचनातही त्याचा प्रयोग होतो, तेव्हा त्याचा अर्थ 'काही' असा असतो.

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्रथमा	एगे	एगा	एगं
द्वितीया	एगं	एगं	एगं
तृतीया	एगेण	एगाए	एगेण
*चतुर्थी	---	---	
पंचमी	एगाओ	एगाओ	एगाओ
षष्ठी	एगस्स	एगाए	एगस्स
सप्तमी	एगम्मि, एगंसि	एगाए	एगम्मि, एगंसि

*प्राकृतमध्ये चतुर्थी ऐवजी षष्ठीचा वापर केला जातो.

२) दो, ति आणि चउ ही संख्यावाचके फक्त अनेकवचनात चालविली जातात. तिन्ही लिंगांत त्यांची रूपे समान असतात.

प्रथमा	दो, दुवे, दोण्णि	तओ, तिण्णि	चत्तारो, चउरो, चत्तारि
द्वितीया	दो, दुवे, दोण्णि	तओ, तिण्णि	चत्तारो, चउरो, चत्तारि
तृतीया	दोहिं	तीहिं	चउहिं
पंचमी	दोहिंतो	तीहिंतो	चउहिंतो
षष्ठी	दोण्हं	तिण्हं	चउण्हं
सप्तमी	दोसु	तीसु	चउसु

३) पंच पासून अट्ठारस ही संख्यावाचके फक्त बहुवचनात असून त्यांची रूपे सारखीच असतात.

प्र.	द्वि.	तृ.	पं.	ष.	स.
पंच	पंच	पंचहिं	पंचेहिंतो	पंचण्हं	पंचसु

ही संख्यावाचके पुढीलप्रमाणे –

पंच (५), छ (६), सत्त (७), अट्ठ (८), नव (९), दस (१०), एयारस-एयारह-एक्कारस (११),

दुवालस-बारस-बारह (१२), तेरस (१३), चउद्दस-चोद्दस (१४), पन्नरस (१५), सोलस (१६), सत्तरस (१७), अट्ठारस-अट्ठारह (१८)

४) एगूणवीस ते अट्ठचत्तालीस ही संख्यावाचके फक्त एकवचनात चालतात. पुंलिंगात व नपुंसकलिंगात ती अकारान्त नामाप्रमाणे चालतात ; तर स्त्रीलिंगात आकारान्त स्त्रीलिंगी शब्दाप्रमाणे चालतात.
ही संख्यावाचके पुढीलप्रमाणे -

एगूणवीस, अउणवीस (१९), वीस (२०), एक्कवीस (२१), बावीस (२२), तेवीस (२३), चउवीस (२४), पणवीस (२५), छव्वीस (२६), सत्तावीस (२७), अट्ठावीस (२८), अउणतीस (२९), तीस (३०), एक्कतीस (३१), बत्तीस (३२), तेत्तीस (३३), चोत्तीस (३४), पणतीस (३५), छत्तीस (३६), सत्ततीस (३७), अट्ठतीस (३८), एगूणचत्तालीस (३९), चत्तालीस (४०), एक्कचत्तालीस-इगयाल (४१), बायालीस (४२), तेयालीस (४३), चउयालीस-चोयालीस (४४), पणयालीस-पणयाल (४५), छायालीस (४६), सत्तचत्तालीस-सत्तयालीस-सायालीस (४७), अट्ठचत्तालीस-अढयालीस-अढयाल (४८)

५) एगूणपन्नास पासून अट्ठावन्नपर्यंतची संख्यावाचके अनेकवचनात पंच या संख्यावाचकाप्रमाणे चालतात ; मात्र काही वेळा ती आकारान्त स्त्रीलिंगी शब्दाप्रमाणेही चालतात. ही संख्यावाचके पुढीलप्रमाणे -

एगूणपन्नास-अउणापन्न (४९), पन्नास (५०), एक्कावन्न (५१), बावन्न (५२), तेवन्न (५३), चउवन्न (५४), पणवन्न (५५), छप्पन्न (५६), सत्तावन्न (५७), अट्ठावन्न (५८)

६) एगूणसट्ठि-अउणट्ठि (५९), सट्ठि (६०), एगसट्ठि (६१), बासट्ठि (६२), तेसट्ठि-तेवट्ठि (६३), चोसट्ठि-चउवट्ठि (६४), पणसट्ठि-पन्नट्ठि (६५), छावट्ठि (६६), सत्तसट्ठि (६७), अट्ठसट्ठि (६८), एगूणसत्तरि-अउणत्तरि (६९), सत्तरि (७०), एगसत्तरि (७१), बावत्तरि (७२), तेवत्तरि (७३), चोवत्तरि (७४), पंचहत्तरि-पन्नत्तरि (७५), छावत्तरि (७६), सत्तहत्तरि (७७), अट्ठहत्तरि (७८), एगूणासीइ (७९), असीइ (८०), एगासीइ-एक्कासीइ (८१), बासीइ (८२), तेसीइ-तेयासी (८३), चउरासीइ-चोरासी (८४), पंचासीइ (८५), छलसीइ (८६), सत्तासीइ (८७), अट्ठासीइ (८८), एगूणनउइ (८९), नउइ (९०), एक्कणउइ (९१), बाणउइ (९२), तेणउइ (९३), चउणउइ (९४), पंचणउइ (९५), छण्णउइ (९६), सत्तणउइ (९७), अट्ठाणउइ (९८), नवनउइ (९९)

७) सय (१००), सहस्स-साहस्सी (१०००), सयसहस्स, सय-साहस्सी, लक्ख (१००,०००), कोडी (१००,००,०००). मोठ्या संख्या पलिओवम व सागरोवम या शब्दांनी दर्शविल्या जातात.

८) क्रमवाचके - पढम-पढमिल्ल (१ला), बिइय-बीय-दोच्च (२रा), तइय-तच्च (३रा), चउत्थ (४था), पंचम (५वा), छट्ठ (६वा) बाकीची क्रमवाचके मूळ संख्यावाचकाला 'म' प्रत्यय लावून तयार केली जातात. **उदा.** सत्तम, दसम, चउद्दसम इ.

ही क्रमवाचके पुंलिंगात अकारान्त पुंलिंगी शब्दाप्रमाणे व नपुंसकलिंगात अकारान्त नपुं. शब्दाप्रमाणे चालतात. स्त्रीलिंगात पढम-पढमा, दो-दोच्चा, तइय-तच्चा अशी आकारान्त स्त्रीलिंगी नामाप्रमाणे ; तर राहिलेली क्रमवाचके ईकारान्त स्त्रीलिंगी नामाप्रमाणे चालतात. **उदा.** चउत्थी, पंचमी, छट्ठी, सत्तमी इ.

९) आवृत्तिवाचके - सइं (एकदा), दुक्खुत्तो-दोच्चं (दोनदा), तिक्खुत्तो-तच्चं (तीनदा). राहिलेली आवृत्तिवाचके मूळ संख्यावाचकाला खुत्तो (संस्कृत-कृत्वा) प्रत्यय लावून बनतात. पंचखुत्तो (पाच वेळा).

❑ ❑ ❑

परिशिष्ट २

रिकाम्या जागा भरून कथा / परिच्छेद पूर्ण करा - या प्रश्नाच्या सरावासाठी

आणि

अनुवादाच्या सरावासाठी पाठ्येतर गद्य-पद्य उतारे

(१)

कम्मि वि नयरे एगो कुंभारो आसी। तस्स भज्जा भद्दा। तीए नरिंद-महिसीए सह मेत्ती-भावो आसी। बे वि परोप्पराण सुह-दुक्खाणं वत्तं सया एक्कमेक्काणं पुच्छंति। राय-महिसीए सहित्तणेण कुंभयारी भद्दा लोगाणं आयरं सम्माणं च पावेइ। कुंभगार-भज्जाए एगा गद्दही अईव वल्लहा आसी। गद्दहीए पुत्तो जायइ। सो अईव सेय-रूवो। तीए तस्सुवरिं बहु-नेहो अत्थि। तओ तस्स नामं मयणु त्ति दिण्णं।

(२)

कत्थ वि गामे एगो पुरोहिओ आसी। तस्स एगो पुत्तो, पंच य कन्नगाओ संति। तस्स चउरो कन्नगाओ विवाहियाओ। कयाई पंचमी-कन्नगाए विवाह-महूसवो पारद्धो। चउरो जामाउणो कन्नगाओ य आगया। पुण्णे विवाहे जामायरेहिं विणा सव्वे संबंधिणो निय-निय घरेसु गया। जामायरा भोयण-लुद्धा गेहे गंतुं न इच्छंति। खज्ज-रस-लुद्धा ते परुप्परं चिंतंति, 'ससुर-गिह-निवासो सोहणो सव्व-लोए' एवं चिंतिऊण एगाए भित्तीए एसा सुत्ती लिहिया।

(३)

अत्थि कासी-विसए कासउरं नाम नयरं। तत्थ भद्द-चंदाभिहाणा दोन्नि सेट्ठिणो परिवसंति। लच्छी-धणवई-नामियाओ ताण भज्जाओ। ताओ निरवच्चाओ, मणे खिज्जंति पुत्त-भंडाणं कए। अन्नया लच्छीए निसाए एगं सुमिणयं दिट्ठं। सुमिणे कालंगार-नियओ ताए उयरे पविट्ठो। सा सखेया जाया। पभाए पइं कहेइ। भद्दसेट्ठी सुमिण-पाढगं पुच्छेइ। सो भणइ-'जइ सत्थं पमाणं, ता सव्वहा निल्लक्खणो परपुण्णोवजीवी सयल-जण-नयण-वेसो पुत्तो भविस्सइ। अणायारो एरिसेसु कायव्वो, नामं पि 'अभद्दो' कायव्वं।'

(४)

इह जंबुद्दीवे भरहखेत्तस्स मज्झम्मि दुग्गमपुराभिहाणं पुरं अत्थि। तहिं च दोणनरिंदो रज्जं पालेइ। तस्स नरिंदस्स दुमा नामेण पट्टराणी अत्थि। तीए दुल्लभनामकुमारो रम्मरूवजियमारो सुकुमारो सुओ अत्थि। सो कुमारो नियजोव्वणमएण परे बहुकुमारे कंदुगं पिव गयणतले उच्छलिंतो सया रमेइ। अन्नया तस्स पुरस्स उज्जाणे सुलोयणनामा केवली समोसरिओ। तत्थुज्जाणे भद्दमुही नाम जक्खिणी वसइ। सा सुलोयणकेवलीं पणमिअ एवं पुच्छेइ-'भयवं ! पुव्वभवे हं माणवई नाम माणवी सुवेलवेलंधरदेवस्स परिभोग्गा पाणपिया आसि। आउक्खए इइ वणे भद्दमुही नाम जक्खिणी जाया।'

(५)

ओज्झाउरीइ दसरहराया रघुवंसनंदणो आसि।
अच्चब्भुयनियचरणावज्जिय-सुरखयरपहू।।१।।
तस्संतेउरसारा तिण्णि अभविंसु पिययमा रम्मा।
कोसल्ला य सुमित्ता तहावरा केकई नाम।।२।।
जाया तिण्णि पहाणा तासिं पुत्ता कमेण ते एए।
सिरिमं रामो तह लक्खणो य भरहो य नयनिउणा।।३।।

(६)

मा कस्स वि कुणसु निंदं, होज्जसु गुण-गेण्हणुज्जओ निययं।
मा अप्पयं पसंससु, जइ वि जसं इच्छसे धवलं ।।१।।
लवण-समो नत्थि रसो, विन्नाण-समो य बंधवो नत्थि।
धम्म-समो नत्थि निही, कोह-समो वेरिओ नत्थि।।२।।

(७)

जं कल्लं कायव्वं नरेण अज्जेव तं वरं काउं।
मच्चू अकलुण-हियओ न हु दीसइ आवयंतो वि।।१।।
धीरेण वि मरियव्वं काउरिसेण वि अवस्स-मरियव्वं।
दुण्हं पि मरियव्वे वरं खु धीरत्तणे मरिउं।।२।।

❑ ❑ ❑

परिशिष्ट ३

दहावी अर्धमागधी-प्रदीप (संपूर्ण)

नमुना कृतिपत्रिका

घटक निहाय गुणविभागणी

क्रमांक	घटक	गुण
१	गद्य	४०
२	पद्य	२०
३	स्थूलवाच	०५
४	लेखन	२०
५	व्याकरण	१५

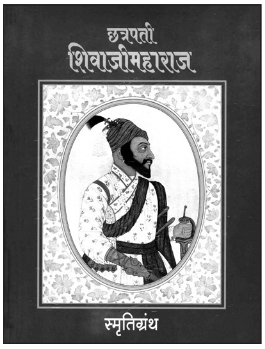

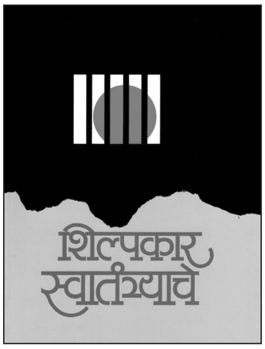

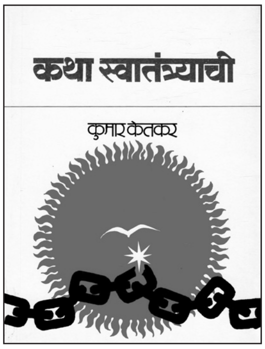

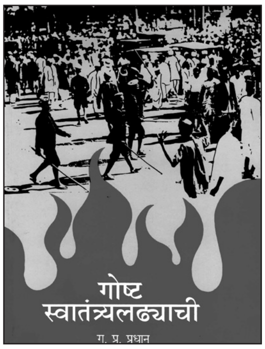

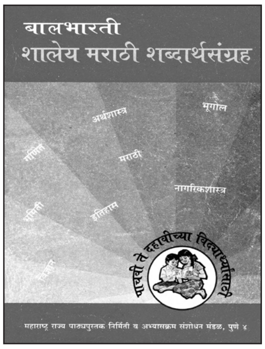

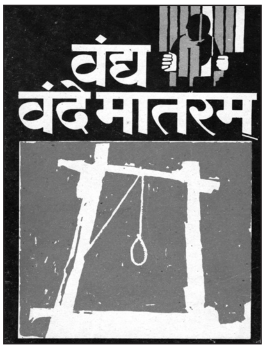

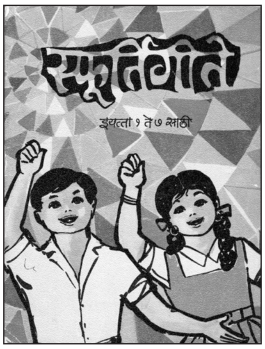

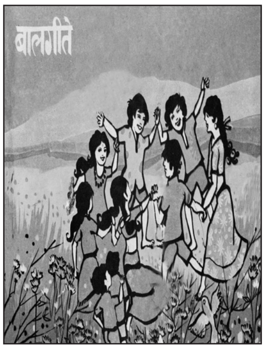

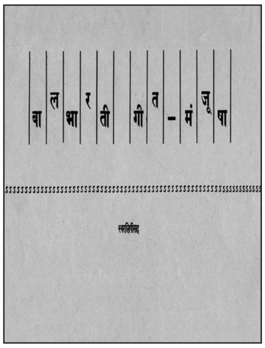

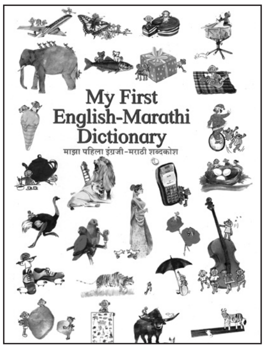

- पाठ्यपुस्तक मंडळाची वैशिष्ट्यपूर्ण पाठ्येत्तर प्रकाशने.
- नामवंत लेखक, कवी, विचारवंत यांच्या साहित्याचा समावेश.
- शालेय स्तरावर पूरक वाचनासाठी उपयुक्त.

पुस्तक मागणीसाठी www.ebalbharati.in, www.balbharati.in संकेत स्थळावर भेट द्या.

साहित्य पाठ्यपुस्तक मंडळाच्या विभागीय भांडारांमध्ये विक्रीसाठी उपलब्ध आहे.

ebalbharati

विभागीय भांडारे संपर्क क्रमांक : पुणे - ☎ २५६५९४६५, कोल्हापूर- ☎ २४६८५७६, मुंबई (गोरेगाव) - ☎ २८७७१८४२, पनवेल - ☎ २७४६२६४६५, नाशिक - ☎ २३९१५११, औरंगाबाद - ☎ २३३२१७१, नागपूर - ☎ २५४७७१६/२५२३०७८, लातूर - ☎ २२०९३०, अमरावती - ☎ २५३०९६५

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे-४११००४.

अर्धमागधी–प्रदीप इयत्ता दहावी

₹ ६५.००